

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

РАХНЯНСЬКИЙ ВІКТОР ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 821.111(73 = 1:72 - 82) Родрігес (043)

**МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЛІТЕРАТУРІ
ЧИКАНО: ВАРІАНТ РИЧАРДА РОДРІГЕСА**

10.01.04 – література зарубіжних країн

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії світової літератури імені професора В. І. Фесенко Київського національного лінгвістичного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор
ВИСОЦЬКА Наталія Олександрівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри теорії та історії світової літератури
імені професора В. І. Фесенко.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
МИХЕД Тетяна Василівна,
Київський національний університет імені Тараса
Шевченка,
Інститут філології,
професор кафедри зарубіжної літератури;

кандидат філологічних наук, доцент
ШОСТАК Оксана Григорівна,
Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики.

Захист відбудеться **«06» грудня 2019 р.** о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.054.06 Київського національного лінгвістичного університету (03150, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська, 73, кім. 404)

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (03150, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська, 73, кім. 313)

Автореферат розісланий «06 » листопада 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. Е. Шульгун

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Концепт ідентичності залишається центральним об'єктом дослідження протягом останніх двох століть у різних галузях науки: психології (З. Фройд, Е. Еріксон, Е. Фромм, К. Юнг), антропології (Д. Кемпбелл), соціології (З. Бауман, С. Холл, Т. Адорно) культурології і літературознавства (М. Бахтін, С. К'єркегор), філософії (Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда, М. Фуко). В українському літературознавстві студії у царині ідентичності представлені в літературознавчих дослідженнях Т. Гундорової, С. Павличко, Н. Висоцької, В. Агеевої, О. Пронкевича, Т. Гаврилів та інших.

Проблема ідентичності представника етнокультурної групи є ключовою в усіх американських субтрадиціях. Письменники-іммігранти з Мексики зосередили свою увагу на досвіді життя мексиканців у США, детермінованому певними американськими суспільними реаліями. Протягом останніх трьох десятиліть у Сполучених Штатах вийшли друком ґрунтовні академічні дослідження з проблеми національної ідентичності, зокрема, праця С. В. Хансейкера «Автобіографія та національна ідентичність в Америках» (1990), антології «Американська різноманітність. Американська ідентичність» (1995) за редакцією Д. К. Рота і «Американські ідентичності. Сучасні мультикультурні голоси» (1994), редаквана Р. Пеком і Дж. Паріні, «Народження мексикано-американської автобіографії» (1996) за редакцією Х. Сальдивара, «Транснаціональна американська література» (2017) за редакцією Й. Гоял, «Багатомовна антологія американської літератури», редаквана М. Шеллом та В. Соллорзом (2000), а також інші наукові розвідки. Паралельно з теоретичним осмисленням типів ідентичності їхнє художнє пізнання триває у творчості письменників, що є вихідцями з Мексики (Г. Анзальдуа, Ч. Морага, Р. Родрігес, Р. Інохоса, Д. Гілба, Р. Анайя, Т. Рівера, Р. Аріас тощо).

Мексикано-американська (чикано) субтрадиція у літературі США – одна з найстаріших і найпотужніших. Культурологи і літературознавці (О. Ващенко, Н. Висоцька, Т. Воронченко, М. Тлостанова) пояснюють цей феномен культурною взаємодією фронтального характеру, гібридністю індіанських, мексиканських, англосаксонських елементів. У літературній теорії чикано сформувався набір естетичних і онтологічних концептів, які сьогодні знаходять застосування в інших художніх субтрадиціях і науковому дискурсі початку ХХІ століття. Українські науковці не оминають своєю увагою проблему конституювання етнічної ідентичності мексикано-американця, однак ґрунтовних досліджень художнього світу чикано у сучасній вітчизняній науці бракує. Досі єдиним науковим дослідженням в цій галузі є дисертація А. Советної «Творчість Ани Кастілло в контексті літератури чикана» (2009).

Значним внеском у процес обговорення акультураційних процесів, включення мексиканців в життя американського суспільства, формування особистості в інокультурному просторі, а, отже, і становлення сучасної мексикано-американської літератури є творчість Ричарда Родрігеса (нар. 1944).

Національне визнання письменник здобув завдяки майстерності автобіографічного есеїстичного письма, лекціям у престижних університетах

країни та світу, телевізійним дебатам та репортажам на актуальні теми сьогодення. Автобіографічні твори письменника протягом майже сорока років його літературної діяльності отримали велику кількість національних і міжнародних нагород, постійно антологізуються. Творчий доробок автора досліджується багатоаспектно, існує близько десятка ґрунтовних наукових досліджень в царині проблематики й поетики романів Ричарда Родрігеса (А. Мадрид, П. Шільт, П. Цвейг, Т. Рівера, Н. Тільден, Х. Сальдивар, П. Гуахардо та ін.).

У сучасній та найсучаснішій літературі чикано автобіографічна традиція є найбагатшою і найпродуктивнішою. Серед її визначних творів можна назвати «Місто ночі» (1963) Джона Речі, «Бог дощу» (1984) Артура Ісласа, «Автобіографія коричневого бізону» (1972) та «Повстання народу тарганів» (1973) Оскара Зети Акости, «Вулиця Хойт» (1993) Мері Понсе, «Коло» (1997) та «Прорив» (2000) Франсіско Хіменеса, «Кнут Гамсун і хлопець із Фресно» (2000) Гарі Сото, автобіографічна тетралогія Ричарда Родрігеса (1982, 1992, 2002, 2013). На рівні тематичному ці автобіографічні оповіді обертаються навколо питань становлення особистості, імміграції і соціальних проблем. Поетикально цей корпус творів характеризується у термінах «гібридний», «міжжанровий», «експериментальний». Літератори чикано, які працюють в жанрі автобіографії, сміливо використовують поезію, усні оповіді, щоденникові записи, соціологічні нариси тощо.

Ричард Родрігес радикально пориває із традицією автобіографії чикано. Найперше, він не приймає імператив підпорядкованості індивідуальної ідентичності колективній, а також відповідальності оповідача за всю спільноту. Творчість Родрігеса загалом спонукає читачів по-новому осмислити суб'єктність мексиканців, зокрема, вийти за межі стереотипних уявлень про них. Його автобіографічні оповіді забезпечують простір для конструювання індивідуальної ідентичності, певною мірою позбавленої тягара історичного минулого.

Отже, літературна діяльність Родрігеса, з одного боку, викликала численні дискусії щодо особливостей асиміляційних процесів у США на шпальтах періодичних видань, предметом дебатів стала запропонована автором модель повної культурної асиміляції іммігрантів як єдино можливий спосіб їхнього комфортного існування в США. З іншого боку, незважаючи на постійний інтерес літературознавців до прози Р. Родрігеса в Америці та інших країнах світу, в Україні його твори і досі залишаються поза увагою читачів і критиків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі теорії та історії світової літератури імені професора В. І. Фесенко Київського національного лінгвістичного університету Міністерства освіти і науки України в межах науково-дослідницької теми «Світовий літературний процес: полілог інтерпретацій», державний реєстраційний номер «0117U005481». Тему дисертації затверджено вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 4 від 26.11.2007) і бюро наукової ради Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (протокол № 2 від 05.05.2011).

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вивчення особливостей моделювання категорії етнічної ідентичності в автобіографічних есеїстичних романах Р. Родрігеса та втілення її на сторінках його романної прози.

Мета дослідження передбачає розв'язання комплексу таких **завдань**:

- розглянути й узагальнити провідні наукові концепції щодо етнічних ідентичностей;
- з'ясувати сутність і співвідношення понять «ідентичність», «асиміляція», «гібридизація», «етнічна автобіографія»;
- розкрити специфіку моделей етнічної ідентичності в сучасній літературі чикано;
- здійснити аналіз расово-етнічних стереотипів і специфіку їхнього художнього вираження в прозі Р. Родрігеса;
- визначити місце творчості Р. Родрігеса в сучасній літературі чикано;
- розкрити специфіку моделювання етнічної ідентичності у творчості Р. Родрігеса.

Предметом дослідження є специфіка моделей етнічної ідентичності чикано у творчості Родрігеса в контексті американської мультикультурної та транскультурної літератури.

Об'єктом дослідження обрано прозу Р. Родрігеса, представлену автобіографічною тетралогією, в яку входять романи: «Голод пам'яті: виховання Ричарда Родрігеса» (1982), «Часи обов'язку: суперечка з моїм мексиканським батьком» (1992), «Коричневий: останнє відкриття Америки» (2002), «Люба» (2013) та есе письменника, опубліковані на шпальтах американських часописів та в мережі Інтернет.

Теоретико-методологічною базою дослідження є історико-літературні та літературно-теоретичні дослідження таких вчених у галузі теорії ідентичності, як Б. Андерсон, Е. Еріксон, Е. Сміт, П. Рікер, Р. Такакі, Р. Янг, М. Глостанова, Х. Сальдивар, С. Холл, Е. Аппія, Ж. Женетт, Р. Сальдивар, Д. Голлінджер, Г. Анзальдуа, В. Соллорз, В. Майклз, П. Браймлоу, Д. Батлер, Р. Катлер, Дж. Марсія, Ч. Тейлор, Р. Брубейкер, М. Епштейн, Н. Висоцька, Т. Денисова, Т. Гундорова та ін. Для виявлення жанрових і поетикальних особливостей при конструюванні моделей етнічної ідентичності в творах Р. Родрігеса основоположними є праці Ф. Лежена, Ж. Гюсдорфа, Г. Башляра, Ю. Лотмана, Г. Марселя, П. Ікіна, А. Ассман, М. Чермінської, Ж. Лакана, М. Бахтіна, Р. Соломона, Дж. Оулні, Д. Брунера, Д. Лоджа та ін.

Методи дослідження. Порівняльно-історичний, культурологічний методи закладають основу для комплексного аналізу художньої прози Р. Родрігеса. Текстовий аналіз містить елементи «close reading», контекстуально-стилістичний розбір. Герменевтичний метод використовується для обґрунтування множинних інтерпретацій художніх творів та осягнення прихованих смислів. Біографічний метод був використаний при зверненні до інтерв'ю письменника та дискусій в рамках читацької рецепції у соцмережах, що дало можливість уточнити інтенції автора. У дослідженні естетичної вартості творів письменника виявилось

доцільним звернутися до прийомів порівняльно-типологічного, рецептивно-естетичного, поетологічного аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняному літературознавстві здійснено дослідження творчого доробку Р. Родрігеса, в якому проводиться аналіз моделей етнічної ідентичності мексикано-американців, вивчаються механізми поєднання американських та мексиканських елементів у її конституванні, встановлюються особливості впливу на Родрігеса західної автобіографічної традиції та традиційної мексиканської жанроформи *testimonio*. Проза Р. Родрігеса вперше розглядається крізь призму теорій асиміляційної та гібридної свідомості, теорії постідентичності, що засвідчує розширення естетичного потенціалу американської літератури на початку ХХІ століття. У результаті комплексного аналізу уточнено термінологічний апарат і дефініції ключових понять дослідження. Розширено наукові знання в галузі вітчизняної теорії автобіографічної нарації, а саме, до цього дискурсу включено праці закордонних вчених, не перекладених на сьогодні українською мовою.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріал дослідження може бути використаний для подальшого вивчення корпусу творів мексиканської етнокультурної групи як частини мультикультурної американської літератури. Теоретичні узагальнення можуть стати у пригоді при розгляді проблеми взаємовпливів різних культурних елементів та естетичних пошуків у сучасній літературі, створеній письменниками-іммігрантами. Робота може допомогти в процесі створення історії літератури США кінця ХХ – початку ХХІ століття, підготовці спецкурсів з сучасної літератури Америки, лекційних курсів з історії зарубіжної літератури, при укладанні посібників, довідників фахового спрямування. Поетологічний аналіз текстів є важливим для роботи над адекватними українськими перекладами творів Р. Родрігеса.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібно виконаною науковою працею. Усі ключові ідеї, положення, що розкривають наукову новизну, висновки та результати дослідження отримані та сформульовані автором самостійно. Цитовані в дисертації твори письменника не перекладались українською мовою і подані в перекладі, що складає один з аспектів самостійного філологічного вивчення тексту, окрім перекладу есе «Ojala», виконаного здобувачем і надрукованого у часописі «Всесвіт» (№7–8 за 2018 рік).

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи представлено в доповідях на наукових конференціях: Всеукраїнська наукова конференція «Контактна зона як феномен культури» (Миколаїв, 2006); Міжнародна наукова конференція «Мова і культура» імені Сергія Бураго (Київ, 2008); Міжнародний науковий симпозіум «Образ дитини в літературі» (Львів, 2007); Міжнародний науковий симпозіум «Дискурс романтизму в літературі США» (Київ, 2007); Міжнародна наукова конференція «Россия: Запад – Восток: взаимодействие культур и литератур» (Чита, 2015); Міжнародна наукова конференція «Американские и европейские исследования» (Минск, 2009); Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми літературознавства»

(Чернівці, 2008); Міжнародна наукова конференція «Літературні виміри видовищних форм культури» (Київ, 2017); Друга Міжнародна наукова конференція на пошану професора В. І. Фесенко (Київ, 2018); Міжнародні Зверівські читання (Москва, 2013); Міжнародна наукова конференція «Американська культура у багатополлярному світі» (Москва, 2013).

Публікації. Положення дисертації викладені у семи публікаціях: чотири у фахових виданнях, одна у закордонному періодичному виданні і дві додаткових, написаних українською та російською мовами.

Структура роботи зумовлена поставленою метою та завданнями. Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок, з яких – 178 сторінок основного тексту. Бібліографія містить 185 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** сформульовано проблематику дисертаційного дослідження, обґрунтовано актуальність теми та наукову новизну роботи, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет аналізу, вказано методологічний апарат, визначено практичне і теоретичне значення дисертації, подано інформацію про апробацію основних положень дослідження та публікації його результатів.

У **першому розділі дисертації «Моделювання етнічної ідентичності в літературі чикано»**, який складається з трьох підрозділів, визначено магістральні напрямки дослідження. Значну увагу зосереджено на особливостях сучасного ідентичнісного дискурсу у філософському, соціогуманітарному та літературознавчому контекстах, розглянуто низку ключових понять, пов'язаних з дослідженням конституювання та функціонування етнічної ідентичності у мексикано-американському культурному просторі.

У **підрозділі 1.1. «Категорія «етнічна ідентичність» у сучасних наукових інтерпретаціях»** розглянуто і систематизовано найвпливовіші сучасні концепції двох типів ідентичності – особистісної й етнічної (ця остання є конститутивним елементом першої) – у філософському, соціокультурному і психологічному дискурсах. Для концептуалізації моделювання етнічної ідентичності в літературі чикано і, зокрема, творчості Р. Родрігеса використано психосоціальну й екзистенціальну методології (Е. Еріксон, Дж. Марсія, С. К'еркегор, Д. Бюдженваль, К. Роджерс), що описують стадіальні моделі ідентичності, окреслюють межі впливу суспільних конструктів на її конституювання, осмислюють системи ціннісних орієнтирів, самовизначення, підтвердження буття індивіда у процесах самоідентифікації. Еріксонівська концепція ідентичності виявилася продуктивною для аналізу автобіографічних творів через акцент, який вона робить на важливості часової інтеграції для вдалої «я» – ідентичності.

Для дослідження виявились актуальними питання співвідношення індивідуальної та комунітарної структурних складових ідентичності й виборів її репертуарів при обов'язковому підтвердженні «Іншими» у процесах соціальної

взаємодії. Виокремлено найсуттєвіші фактори, що впливають на становлення етнічної ідентичності у соціальному контексті.

Почасти у дослідженні використовуються здобутки психоаналітичної критики при аналізі гендерного і психосексуального складника етнічної ідентичності, процесів формування / трансформації чоловічої ідентичності, соціокультурних варіацій маскулінності (З. Фройд, Ж. Лакан, К. Хорні). Для дослідження стали корисними ідеї конструктивістської теорії ідентичності (Б. Андерсон, В. Соллорз). Згідно з нею форманти етнічної ідентичності потрактовуються як дискурсивно сконструйовані у соціумі.

У дисертаційній роботі стверджується, що магістральною концепцією ідентичності представника етнокультурної групи може бути постконструктивістська модель з її антиесенціалістською сутністю. Ідентичність розглядається як набір ролей, поведінкових моделей, масок, можливостей, як плінна і залежна від випадковостей. Дослідники пропонують приймати весь спектр проявлення ідентичності без спроб її кінцевої фіксації, але неодмінно зі збереженням свободи вибору. Ґрунтом для сучасних підходів до висвітлення проблеми ідентичності стала думка про те, що вона не є монолітною єдністю і такою, що притаманна людині від народження. У дослідженні дотримуємося розуміння ідентичності індивіда як «фрагментарної і розколотої, такої, що народжується через різні, антагоністичні дискурси, практики і положення» (С. Холл), як результату «власної згоди», добровільного «приєднання» до групи (Д. Голлінджер).

У підрозділі 1.2. «Моделі етнічної ідентичності в літературі чикано» розглянуті основні моделі етнічної ідентичності мексикано-американців, оприявлені у красному письменстві. Літератори США мексиканського походження, починаючи з 1960-х років, безнастанно працюють над розв'язанням проблемного блоку питань, що стосуються моделювання етнічної ідентичності в надрах рідної культурної традиції чикано та ідентифікаційних криз, які можуть виникати при цьому. Для пограничної культури, якою є культура чикано, проблема самоідентифікації є найважливішою і розв'язується особливо болісно: персонажі етнічних літератур, поєднуючи в собі індивідуальну свідомість і свідомість своєї спільноти, роблять спроби осмислення усіх шарів своєї «розколотої» ідентичності. Моделі етнічної ідентичності, що конструюються у творчості сучасних письменників-чикано, певною мірою суперечливі через низку чинників, серед яких дослідники виокремлюють особливий «метисний» менталітет і психологію, що характеризується, з одного боку, «відчуженням, переслідуванням, самозапереченням, асиміляцією і амбівалентністю» (за М. Тлостановою), з іншого – постійним пошуком ідентичності на рівні родини, спільноти, американського суспільства.

Динаміка розвитку категорії етнічної ідентичності в мексикано-американському контексті другої половини ХХ – початку ХХІ століття репрезентована трьома моделями – унітарною асимільованою, «американці-через-рисочку» і плюралістичною множинною (гібридною). Треба зауважити, що в останні роки набувають все більшої популярності ідеї постідентичності, тобто,

відмови від належності певній етнокультурній групі. У дослідженні доводиться, що найбільш популярною і продуктивною формою письма, в якій конститується етнічна ідентичність, є автобіографічне письмо. Це твердження є справедливим для мексикано-американської літератури загалом, і, зокрема, творчості Ричарда Родрігеса.

У підрозділі 1.3. «Жанр етнічної автобіографії в американській літературі» окреслено жанрові параметри творів Р. Родрігеса у парадигмі як західноєвропейської/північноамериканської автобіографіки, так і питомо мексиканської форми testimonio. За спостереженнями дослідників, наявність великої кількості видів автобіографічних форм у літературі представників етнічних меншин віддзеркалює потребу у поверненні до особистості, інтеграції «розколотої» ідентичності. Письменники «пограниччя» описують цю категорію в «своїх» і «чужих» культурних контекстах – в результаті створюється певний набір образів власного «я». Але варто зауважити, що в аналізованих творах, окрім індивідуалістичної концепції самості, тобто відкриття особливостей психології окремого «я», на творчий процес митців значною мірою впливають усвідомлення приналежності до певної групи і групова свідомість. Більш того, як зазначає М. Тлостанова, «уся література «пограниччя» є тією чи іншою мірою варіантами переосмислення автобіографії».

Жанр автобіографії в США користується набутками як загальноєвропейської літературної спадщини, так і власним досвідом. Американська національна література з самого початку була близькою автобіографічній формі через низку історичних причин: необхідності відобразити набуті знання і враження першопоселенців у Новому Світі та детально занотовувати свої вчинки згідно з пуританською потребою у самоаналізі, звітуванні перед Всевишнім. Джерелами основних жанротворчих конститuent американської автобіографії є щоденники колоніального періоду. Загальний напрям подальшої жанрової еволюції веде американську автобіографію від історії особистісного становлення до історії особистого успіху.

Автобіографія чикано народилася з мексиканських *testimonio*, латиноамериканського жанру свідчень. Ці твори описували історичні події свого часу, розповідали про суспільні проблеми, досвід, отриманий етнокультурною групою. Свідчення були сфокусовані на описі проблемних колективних ситуацій, які переживав наратор як член групи. Відсутність суто індивідуальних автобіографій в ранніх етнічних літературах США пояснюється тим, що ці культури понад усе поцінювали добробут громади або родини, а не індивідуальні досягнення чи унікальну автономну особистість, що є властивим західноєвропейським та американському суспільствам. І на сучасному етапі автобіографію чикано теж вважають жанром, у якому індивідуальний досвід та колективна історична ідентичність нерозривно пов'язані між собою.

Автобіографічні есеїстичні романи Ричарда Родрігеса наслідують «західну» модель «письма про себе» з її усталеними елементами інтроспекції, сповідальності, духовного навернення. Релігійний компонент, зокрема, є засадничим для світогляду і творчості літератора; в одному з романів він називає себе «читачем

святого Августина». Ричард Родрігес радикально пориває із традицією автобіографії чикано. Найперше, він не приймає імператив підпорядкованості індивідуальної ідентичності колективній, а також відповідальності оповідача за усю спільноту. Його автобіографічні оповіді забезпечують простір для конструювання індивідуальної ідентичності, певною мірою позбавленої тягара історичного минулого.

У другому розділі дисертації **«Антропологічні виміри етнічної ідентичності чикано в автобіографічній тетралогії Р. Родрігеса»** виявлено та проаналізовано дві моделі етнічної ідентичності, реалізовані в автобіографічній тетралогії Ричарда Родрігеса. Розвідка доводить, що для їхнього розуміння важливими є культурні концепти-репрезентатори – соціальний клас, раса, релігія, в яких для автобіографічного героя розкривається цілісність світу у буттєвому вимірі.

У підрозділі **2.1. «Антропологія пам'яті в автобіографічному романі «Голод пам'яті»** проаналізовано першу модель етнічної ідентичності, описану у творах письменника, – асиміляцію героя роману «Голод пам'яті: виховання Ричарда Родрігеса» з американською культурою і суспільством, нерозривно пов'язану з такими важливими для світоглядної позиції письменника питаннями, як-то спілкування англійською в побуті, відмова від рідної мови, зміна імені на англійське Ричард та багатьох інших дій і вчинків, спрямованих на здобуття «публічної», суспільної ідентичності (питання білінгвальної освіти та вельми актуальної в історії мультикультурної Америки «affirmative action» («програми підтримки етнокультурних груп»). Автор знаходить для цього вдалу метафору – «голод пам'яті», яка має описувати ті зміни, що відбуваються з його автобіографічним героєм-наратором на шляху перетворень, зростання як особистості, інкорпорування в американське суспільство 1970-х років. Здобуття освіти, інтелектуальне зростання автобіографічного героя Ричарда Родрігеса, як показано у дослідженні, стають причиною болісного відчуження від родини, минулого, етнічного коріння.

Пам'ять і писання спогадів відіграють для автобіографічного наратора Ричарда Родрігеса роль своєрідного *antidotum* від зазіхань минулого – все ще живого і болючого, хоч би як автор від нього відхрещувався, – заради утвердження своєї ідентичності, не тотожної колишній, «дитячій», досоціалізаційній. «Голод пам'яті», крім усвідомлення й опису разючих змін, які відбулися з автором, відкрив також і незаперечну спільність між ним теперішнім і ним-дитиною. Ця спільність полягає в емоційній цінності самотності як внутрішньо необхідного творчого стану його душі, як своєрідної золотої нитки його ідентичності. Звідси виникає страх «незрілості», «недорослості», притаманний багатьом творчим особистостям, які не прийняли закони «дорослого» рутинного життя. Тому писання автобіографії є для автора як єдиним підґрунтям його публічної активності, котра допомагає йому боротися зі страхом власної «інакшості», так і знаряддям дистанціювання, необхідного для психоаналітичного самоспоглядання і терапії, які виступають для Родрігеса запорукою його ідентичності.

Пам'ять у Родрігеса є цінніснотворчою і континуальною, всі події минулого, весь досвід автобіографічного героя мають своїм результатом його сьогоденне «я». Ідентичність персонажа складається з історії навчання, здобуття вищої освіти і соціалізації та ностальгії за «первісним раєм» дитинства. «Голод пам'яті», на нашу думку, засвідчує усвідомлення автором зазначеної антиномії. Через те, що «голод пам'яті» постійно повертає автора до ностальгійних спогадів про колишній «дім», «публічну ідентичність» чикано не можна визнати стовідсотково асимільованою.

Підрозділ 2.2. «Етнорасовий компонент ідентичності Р. Родрігеса (на матеріалі автобіографічних романів «Голод пам'яті: виховання Ричарда Родрігеса», «Часи обов'язку: суперечка з моїм мексиканським батьком», «Коричневий: останнє відкриття Америки»)» досліджує етнорасову ідентичність автобіографічного наратора. У випадку юного Родрігеса формування його етнорасової ідентичності залежало від вибору родиною асимілятивної стратегії акультурації. Вона визначалася конфліктом, пов'язаним із занепадом традиційних мексиканських патріархальних авторитетів і, як наслідок, відведенням матері головної ролі у побудові системи цінностей, на якій базується модель ідентичності дитини, підлітка. Разом зі зміною рухливого образу родини чикано змінюється й етнорасовий компонент їхньої ідентичності. Зазначений етнорасовий складник ідентичності Р. Родрігеса ґрунтується, якщо говорити словами Д. Голлінджера, на добровільному приєднанні до багаторасового суспільства Америки, а не на його іспано-індіанській спадковості.

Плюралістична (гібридна) ідентичність представника етнокультурної групи починає оприявлюватися в творчості Ричарда Родрігеса на сторінках його другого роману — «Часи обов'язку: діалог з моїм мексиканським батьком» (1992), а остаточно набуває завершеної форми у наступному романі «Коричневий: останнє відкриття Америки» (2002). Світоглядні позиції, перегляд свого життєвого досвіду, а також висока чутливість до викликів сучасного світу, що глобалізується, відбилися на постановці головних для автора питань — про етнічне коріння мексиканців, їхню расову природу і майбутнє мультикультурної, гібридної за своєю сутністю від самого початку Америки. У передмові до останнього із зазначених творів письменник зазначив, що намагався окреслити низку питань щодо раси у такий спосіб, аби «підірвати беззаперечну довіру до неї серед американців».

Письменник увів у науковий і художній дискурси поняття «коричнева Америка» («the browning of America») для опису процесів транскультурної метизації. Родрігес пропонує застосовувати його для інтерпретації демографічних змін у країні, вказуючи на дедалі вищий відсоток у ній різноманітних етнокультурних груп. За автором, вагомий внесок у розуміння, визнання й прийняття новітньої американської ідентичності зробили і продовжують робити іспаномовні американці. Родрігес переконує читача, що Сполучені Штати, аби стати «більш американськими», мають звернути увагу на ставлення Латинської Америки до расового питання, наводячи приклад існування великої кількості назв для варіантів біологічних схрещувань: «mestizo, castizo, alvina, chino, negro tomo,

atras, morisco, canbujo, albarrasado, tente en el aire, canpa mulato, coyote, vorsino, lobo...». Письменник пропонує вважати расове змішання (miscegenation) домінантною метафорою США у XXI-му столітті. В романі «Коричневий» митець презентує пов'язані із категорією раси поняття під кутом авторського бачення «гібридної» (за Родрігесом, «коричневої») природи минулого і сьогодення Північної Америки. Водночас він засвідчує у творі завершення епохи як європейської, так й англо-американської етноцентричності та робить акцент на появі нового, постетнічного, світового суспільства.

Письменник переконує, що іспаномовні американці змінили бачення історії та географії країни. Ще півстоліття тому зміни в Америці рухалися зі сходу на захід. З появою іспаномовних іммігрантів з півдня соціальні зрушення в Штатах отримують потужний динамічний поштовх. «Майбутнє за коричневим, це – мій прогноз», резюмує Родрігес. Науковці пишуть про посилення латинізації окремих зон у США, особливо на півдні, вплив латиносів на політичну й правову культуру держави, звичаї споживання й освітні, мистецькі й комунікаційні стратегії окремих штатів.

У підрозділі 2.3. «Переосмислення жанру духовної автобіографії у романі Р. Родрігеса «Люба» доведено суперечливість сучасного буття, яка становить проблемну домінанту духовної автобіографії Ричарда Родрігеса «Люба». Автор обрав нарративну позицію, що одночасно ґрунтована у конкретному просторі та у світі загалом. Наратор поступово і обережно досліджує чутливі, а часто і болючі теми сьогодення. Зокрема, перетини, сплетіння та точки дотику між стародавніми релігіями і пострелігійним світом, у якому ми живемо. Тема релігії, що у XXI столітті починає поступово замінювати тему раси, використовується для активізації нового протистояння між людьми та колективностями. Часто оповідач звертається до особистих переживань, що випали на його долю як представника іншого віросповідання, іншої раси, іншого класу, іншої сексуальної орієнтації, ніж середньостатистичний американець. Однак йому не властива риторика звинувачення, усі його болі та страждання – це дорога до кращого розуміння себе, до ефективнішої самолокалізації у суспільстві. Як це характерно для доби постмодернізму, внутрішні переживання передані фрагментарно і сконденсовані в окремих коротких нарисах, що, зрештою, формують читацьке уявлення про особистість оповідача. Окрему увагу Ричард Родрігес звертає на актуальну, але надто позірну на сьогодні «політику мультикультуралізму». Його думки перегукуються з ідеями представників так званого постідентичнісного напрямку (В. Б. Майклз, К. Воррен, Ф. Фергюсон).

Отже, вияскравлення моделей конструювання етнічної ідентичності в автобіографічній тетралогії Р. Родрігеса реалізоване через розгляд антропологічних аспектів формування самототожності представника етнокультурної групи. Виокремлені як найбільш значущі такі категорії, як пам'ять, расово-етнічний, духовно-релігійний та сексуальний компоненти, оприявлені засобами автобіографічної есеїстичної прози. Динаміка поглядів Р. Родрігеса на мексикано-американську ідентичність змінювалась від відносно асиміляціоністської до гібридної та множинної. Останній за часом

автобіографічний твір засвідчує сумніви літератора щодо існування чітких маркованих меж між американськими транскультурними ідентичностями.

Третій розділ «Топосні і поетикальні маркери етнічної ідентичності чикано (на матеріалі автобіографічної тетралогії Р. Родрігеса)» зосереджує дослідницьку увагу на репрезентації художнього простору в романах письменника з перспективи конституювання етнічної ідентичності на перетині з гендерною та сексуальною. В дисертації продемонстровано, яким чином топоси Мексики та Сан-Франциско вплинули на самоусвідомлення автобіографічного героя, формування його особистості, як психологізація художнього простору відбилась на життєвих цінностях й орієнтирах Р. Родрігеса.

У підрозділі **3.1. «Топос Мексики в автобіографічній тетралогії Р. Родрігеса»** розкрито специфіку та функції деідеалізованого мексиканського хронотопу. Письменники-іммігранти з Мексики, навіть перебуваючи не дуже далеко від батьківщини, відтворюють у своїх текстах «віртуальний» образ рідного дому. У дослідженні показано, що поїздка до Мексики, поза сумнівом, не означає для Р. Родрігеса повернення до «втраченого раю»: він не проводить час на мексиканських цвинтарях «у пошуку могил своїх безіменних пращурів», мексиканські руїни не є для нього «предметом особливого зацікавлення». Виявлено, що в родрігесовій ситуації внутрішній голос минулого не пробуджується при «спілкуванні» із зовнішніми об'єктами – символами минулого. Перебування митця в країні почалося з пошуку села, в якому він ніколи не був, це локус із його дитячої уяви та пам'яті батьків. Для себе і для телевізійної аудиторії Родрігес створює стереотипний образ мексиканського села. У кінцевому результаті автор пропонує конструкт міфічного мексиканського минулого, якого він не знає, і тому воно залишається «віртуальним».

Мексика сприймається письменниками-чикано як світ дитинства, яке, зрозуміло, виконує функцію центру його часопросторових характеристик. Міфологічний простір дитинства стає як головним будівельним матеріалом і самою сутністю художньої творчості, так і онтологічною категорією (становлення автобіографічного героя-наратора у стосунках «я» – «світ», пошуки життєвих орієнтирів тощо). Міфологізація простору дитинства відбувається через ностальгію/ностальгійний погляд на батьківщину, що, насамперед, асоціюється з її природнім світом.

Доведено, що у романі «Часи обов'язку» авторський погляд на Мексику є критичним, іронічним, у просторі тексту наявні антипасторальні мотиви та пародійність. Роман не є зразком «драми примирення із прабатьківщиною»: «Калібан не повернеться із своєю телевізійною командою на цей острів віднайти своє коріння». Тут, як і у першій автобіографії, письменник залишається безкомпромісним критиком взаємин між поколіннями етнокультурних родин та їхнього культурного спадку. Родрігес наголошує на несумісності своєї раніше декларованої асимільованої американської ідентичності з Мексикою.

Автор міг би відвідати саме те село, з якого батьки рушили до Каліфорнії, але, вочевидь, воно не виявилось достатньо мальовничим – і американський репортер «укладає угоду» з історією, пропонуючи глядачам ту продукцію, яку

вони хочуть споживати. Образ мексиканського минулого для Родрігеса постає ностальгічним сном, де медіаторами є міф та пам'ять.

Імпліцитно виражена авторська іронія з приводу вибору його для участі у згаданому документальному проєкті: «людина, яка провела багато років, повернувшись спиною до Мексики, має представляти європейській аудиторії історію та культуру ацтеків та майя». Письменник здійснює «зворотню імміграційну подорож» з Каліфорнії до Мексики у часі, просторі, зміні поколінь. До цього кроку його підштовхує «почуття обов'язку», і, здається, провини. Під знак питання тут ставиться статус Мексики як автентичного та зрозумілого джерела етнічної ідентичності для чикано.

Автор деконструє та реорганізує троп пасторалі для висування на передній план тих проблемних блоків, які є центральними: етнокультурне коріння, культурна «чистота», зв'язок етнокультурної інертності та пасторальності. Родрігес позбавляє Мексику ідилічного флеру як країни аборигенної, статичної. Він переконаний, що такий погляд обмежує розуміння багатой мексиканської історії та бурхливого сьогодення мексиканців. Письменник виступає з критикою щодо спроб мексиканських і мексикано-американських націоналістів нав'язувати ідентичності своїм етнокультурним групам за допомогою спрощеної, на його думку, версії минулого країни, в якому недооцінюється вплив католицизму й колоніалізму на розвиток Мексики.

Замість ностальгії за прабадьківщиною, Родрігес пропонує розглядати виплекані Мексикою цінності як загальнолюдські. За Родрігесом, мексиканець та мексикано-американець є суб'єктами історії, які довели свою мобільність, відкритість до сприйняття нових життєвих сценаріїв, і аж ніяк не обмежені відчуттям землі. Письменника дивує заперечення Мексикою європейської «частки» у національній ідентичності мексиканця, але не менш його дивує суперечливе ставлення її до свого індіанського минулого, «яким мексиканці пишаються, але хочуть забути про цей вплив сьогодні». Для Родрігеса-американця, якому було б «затишно» з ідеями змішування, змін і гібридизації, мексиканська переконаність у єдиній індіанській основі своєї національної ідентичності стає причиною для дистанціювання від мексиканського коріння.

Зображенням свого зникання під час перебування у Мехіко письменник переконує у тому, що він дедалі більше наближається до стану, що він його сам називає «мексиканським поглядом на життя, якого завжди дотримувався його батько». Друга частина назви роману знаходить своє змістовне підтвердження у центральній темі твору – конфлікті, що склався навколо зіткнення синового американського способу мислення та мексиканського світогляду батька. Отже, Мексика для автобіографа постає у двох іпостасях: по-перше, як величезна людська маса, на яку він фізично подібний, але якої він і страшисться, а по-друге, як зв'язок з батьком. Постійні коливання Родрігеса щодо самоідентифікації з людьми та місцями Мехіко стають наскрізним мотивом оповідей про його подорож.

Письменник не робить жодного припущення, ніби Сполучені Штати Америки знаходяться на вищому еволюційному рівні порівняно з Мексикою. Специфічне трактування Мексики подається через дослідження життя її міста

Тіхуана. Тіхуана урбанізувалась, фактично зрослося із Сан-Дієго, утворивши «транскордонний мегаполіс». Родрігес називає Тіхуану «альтер еґо» американського міста Сан-Дієго, при цьому він зазначає, що перше місто було створено розбещеною уявою другого.

Як засвідчує аналіз, ці міста живуть у різних століттях: Сан-Дієго – постіндустріальне місто, що тішиться стабільністю, затишком, натомість Тіхуана розвивається стрімко, має амбіційні плани на майбутнє. Залучаючи суспільну риторіку США про «повернення американської мрії», літератор розмислює, що вона втілює цю національну ідею якнайповніше, але на території Мексики. За контрастом із цим містом американське Сан-Дієго намагається дотримуватися норм, правил, захищаючи себе від деградації. Родрігес додає до цих декларацій ще й те, що Мехіко-Сіті є «столицею модерності» в сенсі його мультирасової, етнічно різноманітної природи, а Нью-Йорк таким місцем ще не став (мається на увазі 1992 рік). Мехіко, переконує автор, на декілька століть модерніший за расово «чистий» Токіо: «Мехіко – столиця сучасної цивілізації <...>, воно висунуло на перший план завдання для культури двадцять першого століття – відродження старого, відомого світу через гібридизацію рас».

Отже, Родрігес не фокусує читацьку увагу на фізичній або духовній подорожі з Мексики до Сполучених Штатів, його також не цікавлять соціоекономічні умови в цих країнах. Ця мандрівка стає ревізією, коригуванням автором власної ідентичності через зміну в його світобаченні, яка відбулася в описуваний в автобіографії період. Друга книга мексикано-американського автобіографа відбиває стан зрілої людини, яка безнастанно отримує задоволення від дотримання меж, що окреслюють його життя. На погляд дисертанта, позиція письменника є підтвердженням поширеної думки про «багатошаровість» самототожності представника етнокультурної групи, яка формується не безумовним прийняттям тієї чи іншої моделі світогляду, а через повільне і болісне зрощення впливів з боку неоднорідних і часто взаємосуперечливих джерел.

У підрозділі 3.2 «Сан-Франциско як простір формування/трансформації сексуальної ідентичності автора (на матеріалі автобіографічного роману «Часи обов'язку: суперечка з моїм мексиканським батьком»)» розглянуто образ Сан-Франциско як ключового топосу особистісної трансформації автобіографічного наратора.

Кілька топосів увійшли в життя і творчість Р. Родрігеса: юні роки він провів у каліфорнійському Сакраменто, деякий час подорожував Європою, навчався у Лондоні, вже у зрілому віці письменник здійснив подорож до Мексики. Проте чільне місце в його автобіографічних творах посідає саме сан-франциський локус. Місто Сан-Франциско перебуває у центрі картини світу Р. Родрігеса: в ньому – Золотому Місті, Чарівному Місті – втілена автором ідея земного раю, географічного «небесного міста». Через те, що для Р. Родрігеса Сан-Франциско – це рідний простір, у його координатах якнайглибше розкривається самототожність автобіографічного персонажа.

У соціокультурних і літературознавчих студіях склалися два кластери поглядів на зображення міста – гуманістичний і дегуманізований, відчужений.

Сан-франциські простори змальовані як такі, що овіяні виключно відчуттям впевненості, «здорового оптимізму», рисами, притаманними менталітету американців упродовж кількох поколінь. Образ Сан-Франциско в автобіографічному есе Р. Родрігеса «Пізні вікторіанці» постійно балансує між утопічним і дистопічним зображеннями. Авторська спроба зайняти позицію між захопленням повнотою людського буття в Сан-Франциско і його трагічним сприйняттям стала успішною. Власні сумніви щодо оптимістичних поглядів на місто, але у той же час і бажання поділяти їх Р. Родрігес висловлює думкою про те, що песимізм літньої людини не переконливіший за оптимізм юнака. У родрігесовому Сан-Франциско майже кожна оптимістична подія, причина для радості зіштовхуються з трагедією, втратою чи смертю.

Літератор ефективно реалізував одне із поставлених ним мистецьких завдань – подати персоналізовану історію гей-спільноти Каліфорнії. Важливим є фактор інтерсуб'єктивності. Х. Сальдивар відмічає, що Родрігес наполегливо шукає можливості дистанціюватися від субкультури геїв, яку сам митець характеризує як протестантську або «вікторіанську» в своїй основі в сенсі пошуків нею заможного життя, витонченості, смаку і штучності. Письменник стоїть на протилежних позиціях порівняно з тими своїми товаришами, хто хоче вірити, що через естетику вони здатні зберегти фізичне нагадування про себе. Вони переймаються неживими предметами, речами, що не помирають. За Родрігесом, їхні «безплідні» життя віддані тому, що він називає «невеликим ефектом». Літератор замінює етику, з її чіткими правилами, на ліберальну естетику, тому в тексті так багато уваги приділено декору.

Будинки у вікторіанському стилі, що колись були створені для декількох поколінь традиційної родини, після перебудови стають оселями для геїв-одинаків. Останні прагнуть «не створювати, а перетворювати, додавати гарного смаку, прикрашати». Штучність як засіб збереження чи подовження краси – це те, проти чого виступає письменник. Митець вважає акт реконструкції помешкань інтенційним, прямою і відчайдушною реакцією на похмуру дійсність. Реставрація «вікторіанських будинків» особливо дисидентифікаційна через те, що «жоден архітектурний стиль в уяві американців не асоціюється з поняттям родини, родинного затишку більше, ніж будинок у «вікторіанському стилі».

Контраст «вікторіанці – геї» (вікторіанська епоха відома високим ступенем моралізаторства) є прикладом «класичного» (у дусі постмодерністської естетики) розходження змісту та форми. А. Ассман, посилаючись на праці Бергсона і Башляра, нагадує, що «перший дім, в якому ми народилися, фізично і психічно вкарбований у нас <...>. Усі інші доми – це тільки видозміни цієї першої теми». У випадку Родрігеса, на відміну від батьківського будинку, в якому він ховався у кутках і під ліжком, коли читав книжки, щоб уникнути жартів з його занять «жіночою справою», домашній простір помешкання у Сан-Франциско «перереформатується» згідно з родрігесовим бажанням і смаком. Культурні рештки попередніх поколінь надають «пізнім вікторіанцям» відчуття фізичного існування, яке протиставляється самотній атмосфері родрігесового дому в «Голоді пам'яті».

Старі будинки символізують тягар минулого над тими людьми, хто мешкає в них зараз. Відомо, що місто за своєю сутністю є багат шаровою, багаторівневою структурою, в якій епохи, стилі, образи життя і світовідчуття перетинаються, накладаючись один на одного (місто як палімпсест), перериваючись та народжуючись знову. Опозиція «старі» – «нові» будинки символічно позначає контраст між Мексикою і Сполученими Штатами, полярність «північ – південь». Отже, як і сексуальна складова особистісної ідентичності, етнічна ідентичність для Родрігеса є тим будинком, який постійно перебудовується, але аж ніяк не будинком, де він народився.

У **Висновках** узагальнено та підсумовано основні положення та результати дисертаційної роботи. Дослідницькі напрями вивчення творчого доробку Річарда Родрігеса пов'язані з сучасними суспільно-політичними процесами в США: становлення та осмислення етнорасової ідентичності мексикано-американців, формування їхньої колективної пам'яті, культурна «реконкіста», роль іспаномовних громадян в американському суспільстві ХХІ століття. Ці проблемні блоки питань знайшли своє відображення в автобіографічній прозі та громадській діяльності письменника. Проведений аналіз мультикультурної й транскультурної тематики та поетики творів Р. Родрігеса, з емфазою на їхній гібридній за своєю основою природі, органічним інкорпоруванням у багатокультурну американську літературну традицію, на динаміці ідентичнісних пошуків літератора та змін у свідомості, політичних поглядах засвідчують оригінальність і самотність його творчості.

Розв'язанню комплексу завдань роботи допомогла теоретико-методологічна концептуалізація аналізу моделей етнічної ідентичності в мексикано-американській літературі в період з 1950-х років до початку ХХІ століття. Осмислення аналітичних та критичних наукових розвідок, присвячених цьому корпусу літератури зазначеного періоду, дозволило застосовувати для дослідження багатоаспектну методологічну базу. Для інтерпретації мульти- та транскультурної прози Р. Родрігеса та творчої манери літератора перспективним виявився історико-літературний екскурс до художньої прози мексикано-американських письменників ХХ – ХХІ століть. Порівняльно-історичний та культурологічний методи стали в пригоді для комплексного аналізу соціокультурних та історичних підвалин творчого доробку письменника, особливостей мультикультурної та транскультурної думки США на сучасному етапі, їхнього віддзеркалення у письменницькій та громадській діяльності Р. Родрігеса, розробки ним власних концепцій «голоду пам'яті» та «коричневої Америки». Вивчення ідеолого-естетичного тла в мексикано-американському культурологічному просторі сприяло імплементації категорій «етнічної ідентичності», «аккультурації», «гібридизації», «транскультури» як основоположних у прозі літератури чикано на тематичному та поетикальному рівнях.

Під час аналізу моделей етнічної ідентичності, репрезентованих в автобіографічній тетралогії Р. Родрігеса, продуктивними стали герменевтичний, контекстуально-стилістичний, наративний, феноменологічний підходи. Глибшому розумінню транскультурного компоненту, оприявленого у творах письменника,

сприяло застосування транскультурних студій, зосібна при осмисленні ідентичності чикано в зрілій і пізній прозі письменника («Коричневий: останнє відкриття Америки», «Люба»). У роботі сфокусовано увагу на розгляді автобіографічних жанроформ мексикано-американців, в яких проблематика конституювання етнічної ідентичності відобразилась найчіткіше, окреслено параметри подальшого розгляду жанру етнічної автобіографії у творчості Р. Родрігеса, його відмову від домінування комунітарного «ми» над суб'єктивним індивідуальним «я».

Сучасний літературознавчий дискурс виявляє значний інтерес до антропологічних аспектів у процесах конституювання ідентичності індивіда. У дослідженні виокремлено найбільш значущі категорії етнічної ідентичності у творах письменника – пам'ять, раса, етнос, релігія. Пам'ять стала відцентровою силою у континуумі творчого доробку Р. Родрігеса. Письменницька метафора «голоду пам'яті» простежує динаміку поглядів митця на природу ідентичності мексикано-американців: від прийняття чисто асиміляціоністської моделі до тяжіння до гібридної та множинної ідентичності.

Другим антропологічним виміром етнічної ідентичності, значущим для творів Р. Родрігеса, став етнорасовий складник. У дослідженні доведено, що, за переконанням літератора, категорія раси є соціальним конструктом, сформованим суспільно-культурним контекстом. Він також пропонує вважати метисацію й гібридизацію домінантними для бачення мультикультурної й транскультурної природи США. Водночас письменник передбачає розвиток постетнічної світової спільноти. Концепт «коричнева Америка» вказує на «гібридну» сутність американців. Отже, етнос і раса виражають динаміку ідентичності – від асиміляціоністського типу до плюралістичного та, зрештою, постетнічного.

Релігійний компонент у структурі етнічної ідентичності автобіографічного наратора також рухливий: доведено, що католицьке виховання прискорило асиміляцію Р. Родрігеса з американським суспільством. В останньому за часом написання романі – «Люба» – письменник використовує тему релігії, рефлексії про віру й релігійні практики для переосмислення гібридного та спільного культурного спадку людей та колективностей із різним бекграундом.

Романну прозу Р. Родрігеса розглянуто крізь часопросторові характеристики. Вивчення специфіки та динаміки хронотопних моделей романів «Голод пам'яті» та «Часи обов'язку» дозволило виявити як основні хронотопи екзистенціальний та карнавальні-бахтінський та проаналізувати художні засоби оприявлення часу і простору (хронотопи шляху, міста, домівки, будинку). Домінантою хронотопної структури творів Р. Родрігеса є саме шлях екзистенціального індивіда у пошуку самототожності. Ця властивість часопросторової моделі у творчості Р. Родрігеса відповідає загальній тенденції до розгляду процесів індивідуалізації з наголосом на внутрішньому хронотопі набуття ідентичності.

Висновки, отримані у процесі дослідження особливостей репрезентації моделей етнічної ідентичності в автобіографічних романах Р. Родрігеса, можуть стати поштовхом як для подальшого вивчення творів митця, так і для моделювання ідентичнісних типів інших етнокультурних груп США, що, безсумнівно, стане

внеском до української літературознавчої галузі, допоможе глибшому розумінню етнічної й культурної ідентичності українців.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ **Статті у наукових фахових виданнях України:**

1. Рахнянський В. В. Образ осені в романі Р. Анаїї «Осінь на Ріо Гранде» // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія: Філологія. 2006. Вип. 46, Т. 59. С. 88-90.
2. Рахнянський В. В. Образ «нової» людини в американському трансценденталізмі та літературному «ренесансі» чикано: типологічні паралелі // Мова і культура. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго. 2009. Вип. 11, Т. 5 (117). С. 17-23.
3. Рахнянський В. В. Антропология памяти в есеїстичній автобіографії Р. Родрігеза «Голод пам'яті» // Питання літературознавства. Чернівці: Рута. 2009. №77. С. 240-248.
4. Рахнянський В. В. Сан-Франциско як простір формування ідентичності гея (на матеріалі автобіографічного есе Р. Родрігеза «Пізні вікторіанці») // Сучасні літературознавчі студії. Київ: Видавничий центр КНЛУ. 2017. № 14. С. 401-410.

Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав:

1. Рахнянский В. В. Этнорасовый компонент идентичности чикано (на материале автобиографической трилогии Ричарда Родригеса) // Вестник МГЛУ. Серия 1. Филология. 2018. № 5 (96). С. 150-155. ISSN 1819-7620

Статті в інших виданнях:

1. Рахнянский В. В. Топос Мексики в автобиографическом романе Ричарда Родригеза «Время долга: диалог с моим мексиканским отцом» // Россия – Запад – Восток: взаимодействие культур и литератур / отв. ред. Т. В. Воронченко. Чита : Забайкальский государственный университет, 2015. С. 35-40.
2. Рахнянский В. В. Метафора голод памяти в автобиографии Ричарда Родригеза «Голод памяти: воспитание Ричарда Родригеза» // Американские и европейские исследования : 2008–2009 / под ред. Ю. В. Стулова. Минск : МГЛУ, 2010. С. 168-171.

АНОТАЦІЯ

Рахнянський В. В. Модель формування етнічної ідентичності в літературі чикано: варіант Ричарда Родрігеза. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.01.04 – література зарубіжних країн – Київський національний лінгвістичний університет Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2019.

У дисертації вперше в українському літературознавстві проаналізовано моделювання етнічної ідентичності в автобіографічній прозі сучасного мексикано-американського письменника Ричарда Родрігеса («Голод пам'яті: виховання Ричарда Родрігеса», «Часи обов'язку: суперечка з моїм мексиканським батьком», «Коричневий: останнє відкриття Америки», «Люба»). Визначено теоретико-методологічні основи осмислення етнічної ідентичності у філософії, культурології, літературознавстві, простежені шляхи моделювання етнічної ідентичності в сучасній літературі чикано. З'ясовано специфіку функціонування автобіографічних жанроформ мексикано-американців. Визначено місце творчості Родрігеса в сучасній літературі чикано, окреслено параметри жанру етнічної автобіографії в його романній тетралогії. Досліджено моделі етнічної ідентичності в романах Р. Родрігеса на тематичному й поетикальному рівнях з наголосом на антропологічних аспектах (категорії раси, етносу, релігії, авторські концепти «голоду пам'яті» та «коричневої Америки») та зображенні художнього простору (топоси Мексики й Сан-Франциско).

Ключові слова: Ричард Родрігес, автобіографічний роман, етнічна ідентичність, конституювання ідентичності, пам'ять, раса, релігія, етнокультурна група, топос, асиміляція, гібридизація, постідентичність.

АННОТАЦІЯ

Рахнянский В. В. Модель формирования этнической идентичности в литературе чикано: вариант Ричарда Родригеса. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 – литература зарубежных стран. – Киевский национальный лингвистический университет Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2019.

В диссертации впервые в украинском литературоведении проанализировано моделирование этнической идентичности в автобиографической прозе современного мексикано-американского писателя Ричарда Родригеса («Голод памяти: воспитание Ричарда Родригеса», «Времена долга: спор с моим мексиканским отцом», «Коричневый: последнее открытие Америки», «Дорогая»). Определены теоретико-методологические основы осмысления этнической идентичности в философии, культурологии, литературоведении, простежены пути моделирования этнической идентичности в современной литературе чикано. Выяснена специфика функционирования автобиографических жанроформ мексикано-американцев. Определено место творчества Родригеса в современной литературе чикано, обозначены параметры жанра этнической автобиографии в его романной тетралогии. Исследована модель этнической идентичности в романах Р. Родригеса на тематическом и поэтикальном уровнях с акцентом на антропологических аспектах (категории расы, этноса, религии, авторские концепты «голода памяти» и «коричневой Америки») и изображении художественного пространства (топосы Мексики и Сан-Франциско).

Ключевые слова: Ричард Родригес, автобиографический роман, этническая идентичность, конституирование идентичности, память, раса, религия, этнокультурная группа, топос, ассимиляция, гибридизация, постидентичность.

ABSTRACT

Rakhnyanskyi V. V. The Model of Ethnic Identity Formation in the Chicano Literature: Richard Rodriguez's Variant. – Manuscript.

Thesis for the academic degree of Candidate of Philological Sciences (Doctor of Philosophy), speciality 10.01.04 «Literature of Foreign Countries». Kyiv National Linguistic University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2019.

The thesis is the first in Ukrainian literary studies to analyze the models of ethnic identity elaborated in the autobiographical works by Richard Rodriguez, the outstanding contemporary Mexican-American writer («Hunger for Memory: The Education of Richard Rodriguez», «Days of Obligation: An Argument with My Mexican Father», «Brown: The Last Discovery of America», «Darling»). Richard Rodriguez introduced much controversy into the Mexican-American Literature by calling into question the categories of ethnicity, identity, race, class. Autobiographical fiction by Rodriguez portrays his extremely tense relationship to his heritage and pitfalls awaiting one at the crossroads of cultural practices. For a long time the writer has been kept out of Chicano canon and considered to be an «outsider» because he had declared he was not a minority, but an advocate for assimilation of immigrants into the mainstream American society. Rodriguez prioritizes individual autonomy over group identity. As Mexican-Americans take over the title of the largest ethnocultural group of the USA, the questions of identity, assimilation, diversity raised by the writer get increasingly relevant.

The research has systematized a corpus of critical literature on ethnic identity in philosophy, cultural studies and literary criticism. The first section offers an overview of the models of ethnic identity in the Chicano literature from the 1950-s to early 21st century. Ethnic autobiography genre in the American literature with a focus on the autobiographies by Mexican-Americans is considered chronologically. Special attention is accorded to the emergence of the genre of testimonio in Chicano literature. Multicultural narrators recorded histories of their personal lives out of wish to preserve a vanishing culture or to leave memoirs for the assimilated generations, as well as out of a necessity to come to terms with their «selves».

The second section discusses anthropological aspects of ethnic identity formation. Functions of memory are dealt with in «Hunger for Memory» as the basis for Rodriguez's individual identity. The writer's metaphor «hunger for memory» poses memory as an intellectual history of his «education», shaping of individuality, and nostalgia for the past. It provides a path to follow the trajectory of Rodriguez's beliefs – from the proponent of assimilation to interpreting the American culture as a hybrid entity from its origins. Despite the writer's declared desire to be fully incorporated into the dominant culture, the «hunger for memory» brings Rodriguez back to his «home of childhood» and Mexican world.

In «Hunger of Memory» Rodriguez controversially states that he is no longer socially disadvantaged, he carefully chronicles the progress of his self-esteem, but he is still obsessed with his complexion and identity. The inferiority complex became one of the permanent themes in Rodriguez's works. Ethnicity and race are the anthropological issues he discusses in all his autobiographies. It is argued that the core principle of Rodriguez's ethnic and racial identity is the choice of the acculturation strategy taken by his family that was grounded on free affiliation to a multiracial American society. In his third autobiography «Brown» the writer implemented the concept of «browning of America». It refers to current demographic changes in the USA showing the prevalent share of Hispanics in society. The research emphasizes the impact of Catholicism on Rodriguez's acculturation, with the Church speeding up the writer's assimilation, as portrayed vividly in «Hunger of Memory» and «Days of Obligation». Rodriguez champions co-existence of world religions in his later novels «Brown» and «Darling».

The third chapter concentrates on the intersections of chronotope and identity formation. The topos of Mexico in Rodriguez's autobiographies reveals the fact that cultural roots may not be so easy to pull up. Rodriguez's confusion spawned by the complexity of two countries and cultures is unmistakable. After his «revisionist» trip to Mexico the author was ready to embrace the hybrid nature of Mexican-Americans. The chapter has explored special features of home and city space (San-Francisco) on the basis of the novel «Days of Obligation». The idea of mutual influence between space and identity has made it possible to distinguish the concepts «ethnic identity», «hybrid identity».

Key words: Richard Rodriguez, autobiographical novel, ethnic identity, identity construction, memory, race, religion, ethnocultural group, topos, assimilation, hybridization, postidentity.

Підписано до друку 05.11.2019 р. Зам. № 1148.
Формат 60x90 1/16. Папір офсетний. Друк – цифровий.
Наклад 100 прим. Ум. друк. арк. 0,9.
Друк ЦП «КОМПРИНТ». Свідоцтво ДК №4131 від 04.08.2011 р.
м. Київ, вул. Предславинська, 28
095-941-84-99, 067-209-54-30
email: komprint@ukr.net